

izvirni znanstveni članek

UDK 271.973(497.4 Ljubljana)
prejeto: 3. 7. 2002

Damjan Hančič

univ. dipl. zgod., arhivist, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

Samostan klaris v Ljubljani

IZVLEČEK

Samostan klaris je bil prvi samostan kakega ženskega samostanskega reda, ki se je naselil v Ljubljani, in hkrati prvi ženski samostan na območju tedanje ljubljanske škofije.

Glavnina članka je namenjena predstavitvi redovnega življenja ljubljanskih klaris (na osnovi ohranjenih samostanskih Konstitucij), kar je pri proučevanju zgodovine samostanov, zaradi pomanjkanja arhivskih virov, vedno najtežje. Članek deloma posega tudi v opis gradnje samostana in prikaz gospodarskega stanja ter odgovarja na vprašanje, kdo so bile redovnice, ki so v 125-letni zgodovini samostana bivale v njem.

KLJUČNE BESEDE

klarise, samostan, Ljubljana, redovnice

SUMMARY

THE CONVENT OF THE POOR CLARES IN LJUBLJANA

The convent of the Poor Clares was the first convent of any female conventual order that settled in Ljubljana, and at the same time the first female convent on the territory of the then Ljubljana diocese.

The majority of the article is intended to the presentation of the conventual life of the Ljubljana Poor Clares (on the basis of preserved conventual Constitutions), which is with researching the history of monasteries – because of lack of archival sources – increasingly difficult. The article also partly describes the construction of the convent, and answers the question who the nuns that lived in the convent through the 125 years of its history, were.

KEY WORDS

Poor Clares, convent, Ljubljana, nuns

Nekaj splošnih podatkov o redu klaris

Red sester sv. Klare (Ordo Sanctae Clarae – OSC) je drugi red sv. Frančiška Asiškega. Ustanovljen je bil leta 1212. Začetnica reda je bila plemkinja Clara de Offreduccio iz Assisija (1194-1253). Že z osemnajstimi leti se je po Frančiškovem zgledu in pridigah odločila, da bo živela v popolnem uboštvu. Odrekla se je udobju in sijaju sveta, da bi lahko v notranji svobodi hodila za križanim Kristusom in ga ljubila z vsem svojim bistvom. Sv. Klara je hotela posnemati Jezusovo življenje v Nazaretu, ko je trideset let živel skrito, opravljaj preprosta opravila v pokorščini do Marije in Jožefa in molil, ter v času njegovega javnega delovanja, ko se je umikal množicam, odhajal na samotne kraje in molil. Leta 1211 je zbežala od doma k cerkvi sv. Marije Angelske ali Proci-junkuli pri Assisiju, kjer ji je sv. Frančišek dal redovno obleko in jo posvetil Bogu. Odpeljal jo je v samostan benediktink San Paolo pri Bastiji, kjer so jo uvedli v redovno življenje. Kmalu se ji je pridružila še njena mlajša rodna sestra Agneza. Še isto leto je Frančišek ustanovil za njiju in ostale, ki so se jima pridružile ter sklenile živeti v čistosti, uboštvu in pokorščini, samostan pri sv. Damijanu. Sestre, ki so se v začetku imenovale "*damijanke*", so po navodilih sv. Klare živele v strogem uboštvu, zavračale so vse bogastvo in navezanost na materialne dobrine. Zadnja leta svojega življenja si je sv. Klara zelo prizadevala, da bi njeno Vodilo potrdil tudi papež in končno ji je to uspelo 9. avgusta 1253, dva dni pred smrtjo. Sv. Klara je umrla 11. avgusta 1253, njeno truplo pa je ostalo do današnjega dne nestrohnjeno. Klara je bila za svetnico razglašena 15. avgusta 1255.¹

Sveta Klara je podobno kot pred njo sv. Frančišek s svojo zahtevo po strogem uboštvu precej "revolucionarno" posegla v mišljenje in navade tedanje srednjeveške fevdalne družbe. Zahodnoevropski samostani do te dobe (npr. benediktinci, cistercijani) so se v skladu s pravilom sv. Benedikta "*ora et labora*" (moli in delaj) ukvarjali poleg molitve tudi z gospodarstvom, imeli so velika posestva, precej premoženja in podložnike. Samostani so bili namenjeni predvsem za otroke iz plemiških in bogatih meščanskih rodbin, ki jih iz različnih razlogov niso mogli poročiti, oziroma so bili že od rojstva določeni, da si bodo poklicno "kariero" ustvarili v samostanu. Zato so se tudi zahteve sv. Klare po strogem uboštvu za redovnice v samostanu zelo težko uveljavile v praksi. Urban IV. je 27. junija 1263 izdal v buli "*Religionis augmentum*" dopolnjeno in popravljeno "Inocenčevo Vodilo", ki dopušča vsem klariškim samostanom imeti tudi večja posestva. V buli je Urban IV.

določil enotno poimenovanje za klarise, ki so se tedaj imenovale zelo različno. Namesto poimenovanj "zaprte sestre", "uboge gospe", "manjše sestre", "damijanite", "klarise", je uvedel enotno ime: "*sestre reda sv. Klare*".

Na podlagi Urbanove bule je kmalu prišlo do razdelitve na dve "skupini":

1. klarise, ki so živele po Klarinem vodilu (*klarise prvega Vodila*);

2. klarise, ki so živele po Urbanovem vodilu (*klarise drugega Vodila*).

Klarise, ki so se ravnale po Urbanovem vodilu, imenujemo *urbanke*. Tej podskupini klaris so pripadale tudi klarise v Ljubljani.²

Prva opatinja samostana klaris v Ljubljani m. Marija Lukančič (Josip Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 999)

Prvi samostani klaris se na slovenskem ozemlju pojavijo zelo zgodaj. Prva listinsko dokazljiva samostana (v Kopru in Mekinjah) se pojavita že v letih 1299 in 1300. Na slovenskem etničnem ozemlju so do 1782 ustanovili šest samostanov klaris, ki so delovali različno dolgo. Od teh šestih

¹ Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, str. 10-11.

² Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, str. 14-15.

so trije delovali na skrajnem robu slovenskega etničnega ozemlja (Koper, Gorica, Šentvid ob Glini na Koroškem), trije pa v središču, točneje na Kranjskem (Mekinje, Škofja Loka, Ljubljana). Noša klaris pri nas je bila rjav habit in plašč ter črn pajčolan. Predstojnice klariških samostanov se imenujejo opatinje.³

Danes delujeta na ozemlju Slovenije dva samostana klaris in sicer v Nazarjah (od leta 1978) in v Dolnicah pri Ljubljani (od leta 2000), sestre pa pripadajo skupini klaris, ki izpolnjuje izvirno vodilo sv. Klare.

1. Najpomembnejši podatki iz zgodovine samostana klaris v Ljubljani (1656/59-1782)

Predzgodovina ustanovitve samostana

Samostan klaris v Ljubljani so začeli graditi po zaslugi dveh dobrotnikov: *Mihaela Tallerja*, poštnega mojstra in cerkvenega ključarja pri Sv. Petru, ki je leta 1631 v oporoki namenil za gradnjo ženskega samostana v Ljubljani 5000 do 6000 goldinarjev in *Mihaela Friderika Hillerja*, doktorja prava, ki je za gradnjo ženskega samostana v Ljubljani leta 1643 v oporoki namenil skoraj vse svoje premoženje.

Tako je Burkhard pl. Hitzing s Hiltzenegga 14. decembra 1643 poročal notranjeavstrijski vladi, da ga je pokojni Mihael Hiller določil za svojega dediča z obveznostjo, da njegovo imetje porabi za zidavo ženskega samostana v Ljubljani.⁴ Hillerjevo premoženje je obsegalo: gospostvo Poganek, ki je štelo 11 podložnikov in prinašalo 300 goldinarjev dohodka letno; dve glavnici: pri kranjski deželi v višini 3771 goldinarjev ter koroški deželi v višini 10.000 goldinarjev; hišo in kajžo v Ljubljani.⁵ Zato je Hitzing zaprosil, naj deželni knez naroči ljubljanskemu škofu Frideriku Bucheimu, deželnemu upravniku Paradeiserju in kranjskemu deželnemu vicedomu grofu Orfeju Strassoldu, da sporazumno z županom, sodnikom in svetom mesta Ljubljane določijo primerno zemljišče za gradnjo samostana. Notranjeavstrijska vlada je Hitzingovo prošnjo 26. februarja 1644 posredovala kranjskemu deželnemu upravniku in vicedomu in jima naročila, naj v primeru, če bi se lastniki najprimernejšega zemljišča upirali prodaji ali zahtevali previsoko kupnino, zemljišče ocenijo in ga za to ceno odkupijo.

Vendar se je gradnja samostana nekoliko zavlekla, ker so izročitev zapuščin obeh omenjenih dobrotnikov ljubljanskemu županu, sodniku in svetu odlagali in ker v obdobju dveh let in pol

niso našli nobenega primerne zemljišča. Zato je deželni upravnik menil, da se izročitev premoženja iz Hillerjeve zapuščine dovoli pod pogojem, da bodo mestni župan, sodnik in svet redno polagali obračun in brez obotavljanja začeli z gradnjo samostana. Z gradnjo samostana so pričeli leta 1648. Deželni vicedom Friderik Attems je 4. maja 1653 sporočil, da je prenesel vrhovni nadzor nad imovino Mihaela Tallerja na deželnega svetnika Matija Strobla. S tem pa se ni strinjal Hillerjev sindik Wolfgang Markovič, ki se je pritožil cesarju, ker je imel vicedomovo odločitev za samovoljno, do katere naj ta ne bi imel pravice. Spor glede uprave zapuščinskega premoženja se je zaostрил celo do takšne mere, da je deželni vicedom Attems avgusta 1653 ustavil zidavo samostana, ker se je deželni svetnik Strobel izkazal za nepoštenega.⁶ Spor glede uprave zapuščinskega premoženja se je zaključil šele leta 1654, ko so po sklepu deželnih oblasti dediči pokojnega poštnega mojstra Mihaela Tallerja izplačali zneske, določene za zidavo ženskega samostana v Ljubljani. Judita Scher je poravnala polovico zneska v gotovini, polovico pa v deželnih zadolžnicah, Matija Strobl kot varuh svojih otrok pa zgolj v deželnih zadolžnicah. S Hillerjevo oporoko je od 1. februarja 1651 do 31. januarja 1653 upravljal kot izvajalec oporoke ljubljanski mestni svetnik Janez Henrik Widerkehr.⁷

Gradnja samostana

Načrt za ljubljanski klariški samostan sta izdelala Janez Henrik Widerkehr in ljubljanski župan Ludvik Schönleben, ki je bil inženir in kipar. Pri načrtih sta sodelovala tudi Franc Olivieri in Abondi Donini, ki je bil stavbenik, najet za zidanje samostana in je med delom umrl. Načrt za samostan so potrdili deželno glavarški in vicedomski urad ter ljubljanski škof. Prostor za samostansko poslopje in cerkev sta določila ljubljanski župan in mestni svet. V prvem obdobju zidave samostana je mestni svetnik Strobl vsako leto na praznik sv. Klare gostil mestne svetnike in druge zainteresirane. Widerkehr je moral skrbeti, da so gradnjo opravili po odobrenem načrtu, priskrbeti gradbeni material in obrtnike, jih vsak dan nadzorovati in jim vsak teden izplačati zaslužek. Kranjski deželni vicedom je sredi gradnje zahteval, naj bo samostan večji, kot je bil prvotno zamišljen, tako da bi bil takšen, kakršen je bil prav tedaj zgrajeni klariški samostan v Gorici. Vendar Hillerjevih 50.000 goldinarjev za takšno gradnjo ni zadoščalo. Zato je bilo pod vprašanjem kasnejše vzdrževanje redovnic iz Hillerjeve zapuščine, saj je bilo jasno, da jih ljubljanski gospodje niso imeli namena vzdrževati.

³ Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, str. 18.

⁴ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 220-221.

⁵ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 221.

⁶ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 223.

⁷ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 224.

Stavba, kjer je v letih 1656 do 1782 deloval samostan klaris v Ljubljani. Fotografija je iz okoli leta 1895, ko je bilo v stavbi vojaško skladišče (levo: hotel "Stadt Wien", danes Nama; desno spredaj: hotel "Slon"). (ZAL, Fototeka, A1-520)

Samostan je potreboval tudi vrt, vodnjak in mlin. Widerkehr je za svoje delo dobival 100 goldinarjev letno, kar je bilo zelo malo. Račune je predlagal redno in so bili vedno potrjeni. Zidarska dela je po Doninijevi smrti prevzel mojster Knez, za njim pa Frančišek Bocador. Prostor, ki je bil prvotno zamišljen kot refektorij, je bil z neznatnimi stroški spremenjen v govorilnico, s čimer so se strinjali ljubljanski škof, stolni generalni vikar in reški jezuiti, katerim je bil samostan sploh zelo všeč.

Ljubljanski mestni župan, sodnik in svet so 11. decembra 1654 sporočili, da se strinjajo z naselitvijo redovnic z ozemlja Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti v novem ženskem samostanu v Ljubljani in z izvzemom samostana izpod jurisdikcije oglejskega patriarha, pod katerega so spadale loške redovnice, ki so prve naselile ljubljanski samostan. Samostan je bil končan in posvečen leta 1656 in takrat so blagoslovili tudi cerkev. Prve štiri redovnice so prišle iz klariškega samostana Škofja Loka 23. decembra 1657. To so bile opatinja Marija Lukančič, Uršula Herzog, Terezija Štih in Johana Raumschissel. Samostan je spadal pod frančiškansko provinco. Ker je imel tedanji ljubljanski škof prvo vpeljavo redovnic in posvetitev samostana, ki jo je že leta 1656 opravil frančiškanski provincial, za neveljavno, je bila na dan sv. Cecilije, 23. novembra

1659 s strani ljubljanskega škofa Otta Friderika Bucheima še enkrat izvedena javna vpeljava. Še leta 1658 pa se je frančiškanski provincial za Bosno in Hrvaško Mihael Angelo Bosnjač pritožil notranjeavstrijski vladi proti ljubljanskemu škofu Otonu Frideriku Bucheimu, ker ga je oviral pri uvajanju redovnic v novi ljubljanski klariški samostan. Nadzor nad tem samostanom je namreč po klariških redovnih pravilih sodil v pristojnost manjših bratov sv. Frančiška, ki so bili klarisam določeni tudi za spovednike. Intervencija notranjeavstrijske vlade je šla v tem primeru tako daleč, da se je kranjski deželni glavar Wolf Engelbreht Auersperg o ravnanju ljubljanskega škofa pogovoril celo z apostolskim nuncijem.

Poskus nastanitve grofice Zrinjske v tem samostanu

Od pomembnejših dogodkov, ki se nanašajo na ljubljanski samostan klaris, velja omeniti, da je hotela leta 1671 avstrijska vlada po neuspehi zaroti Zrinjski – Frankopan vdovo Ano Katarino Zrinjsko zapreti oziroma izročiti v varstvo samostanu klaris v Ljubljani. Notranjeavstrijski tajni svet je 30. junija 1671 poročal kranjskemu deželnemu vice-domu Eberhardu Leopoldu Ursiniju grofu Blagaju,

*Pogled na nekdanji kompleks klariškega samostana z Ajdovščine v smeri današnje Name, 1895.
(ZAL, Fototeka, A2-344)*

da je vladar pripravljen izploniti prošnjo grofice Zrinjske, da bi se stalno naselila v kakem samostanu v avstrijskih dednih deželah. Zato naj omenjeni vicedom poizve, kateri ženski samostan bi bil pripravljen sprejeti grofico in koliko bi zahteval za njeno vzdrževanje.⁸ Grofici bi bilo potrebno zagotoviti eno sobo in manjši sobi za njeni služkinji. Samostanska govorilnica zaradi sprejema grofice ne bi smela biti preveč obremenjena, ker grofici ne bi bilo dovoljeno sprejemati obiskov.

Ohranil se je dopis opatinje ljubljanskih klaris Marije Lukančič o razlogih, zakaj ne morejo sprejeti grofice Zrinjske.⁹ Ker iz dopisa izvemo veliko o stanju samostana in o življenju redovnic v njem, se mi zdi potrebno, da razloge za zavrnitev sprejema omenjene grofice podrobneje pogledamo:

1. Samostan v Ljubljani je tako majhen in tesen, da tri redovnice nimajo svojih celic in že pet let ne morejo sprejeti nobene novinke.

2. Zaradi dozidave novih prostorov je klavzura odprta, redovnice pa zaradi duhovnih opravil ne morejo kontrolirati samostanskih obiskovalcev in bi bila zato tudi grofica Zrinjska nenadzorovana. Samostan leži v predmestju in na samem. S pomočjo lestve je mogoče priti iz klavzure neposredno na prosto, kar bi grofici olajšalo beg.

3. V samostanu za grofico ni bilo primerne prostora. Dozidati bi ga bilo možno le na koncu celic. Če bi hotela iti grofica na kor, bi morala mimo vseh celic in bi jo utegnile redovnice motiti. Motila pa bi jo tudi nadvse skromna hrana redovnic.

4. Tudi vhod v samostan je zaradi dozidave odprt za zidarje, kar bi še povečalo možnost grofičinega bega.

5. Ker se govori, da je grofica boleha, bi moral v samostan kljub strogi klavzuri neprestano prihajati zdravnik, kar bi še dodatno vznemirjalo redovnice. Tako bi bilo za redovnice bolje, če bi ostale v svetu, kot pa da bi živele v samostanu nemirno.

6. Redovnice tudi ne bi mogle preprečiti pogovore grofice s tujimi osebami. Prav tako samostan ne bi mogel ustrezno preživljati grofice in ji streči.

7. Prav tako grofici ne bi mogli dati redovne obleke, kajti če bi pobegnila, bi s tem spravila cel klariški red na slab glas.

8. Klarise se bojijo tudi izhoda grofičinih služkinj v prostem času iz samostana, ker bi utegnile spraviti samostan na slab glas.¹⁰

Cesar se za vse te ugovore ni menil in je vztrajal pri svoji nameri spraviti grofico Zrinjsko v

⁸ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 218.

⁹ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 218-219.

¹⁰ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 219, 220.

ljubljski klariški samostan. Odobril je nastanitev grofice in njene spletične v samostanu in določil za njuno vzdrževanje 400 goldinarjev.¹¹ Vendar tudi nadaljnje intervencije kranjskega vicedoma niso kaj dosti pomagale. Ljubljanske klarise so vztrajale pri svoji odločitvi in so se sklicevale tudi na možnost izobčenja, če brez izrecnega škofovega dovoljenja nastanijo v klavzuri neredovno osebo. Zato je moral cesar popustiti in tako grofica Zrinjska ni bila nastanjena v tem samostanu.

Spori zaradi patronatnih pravic nad samostanom

Leta 1677 je izbruhnil spor glede patronatnih pravic nad samostanom v zvezi z vprašanjem, ali se smejo sprejemati v samostan tuje plemkinje. Tako so ljubljanski mestni župan, sodnik in svet 25. junija 1677 v pismu ljubljanskemu knezoškofu Jožefu grofu Rabatti izjavili, da se ne bodo odrekli patronatskih pravic do samostana in si bodo prizadevali uveljaviti določbe iz oporoke ustanovitelja samostana. Ustanovitelj je namreč določil, naj se samostan sezida predvsem v korist meščanskih deklet, pri čemer seveda plemkinje niso izrecno izključene. Magistrat je zato zahteval, da samostanske predstojnice ne smejo sprejeti tuje plemkinje, če bi s tem onemogočili vstop v samostan domačemu meščanskemu dekletu.¹²

Po oporoki ustanovitelja je znašala dotacija 35.744 goldinarjev, tako da je samostan lahko vzdrževal tudi revna dekleta, katerih starši zanje niso mogli veliko prispevati. Tudi o kvalitetah novink niso mogle odločati ljubljanske klarise same, ampak sta v skladu z določitvijo ustanovitelja sodelovala pri tem tudi ljubljanski škof in generalni vikar.

Kratek prikaz gospodarskega stanja samostana¹³

O gospodarskem stanju ljubljanskega klariškega samostana bi lahko napisali kar precej obsežno študijo, zato bom na tem mestu navedel le nekaj najzanimivejših podatkov, razvidnih predvsem iz popisov, izdelanih ob razpustitvi samostana leta 1782. Skupaj s premoženjem samostanske cerkve in bratovščine Srca Jezusovega je znašalo njegovo premoženje 156.036 goldinarjev. V gotovini je bilo denarja za 1661 goldinarjev, vrednost dragocenosti v zlatu in cerkvene srebrnine je bila 3005 goldinarjev. Vse to so prenesli v državno blagajno. Pohišstvo, ki je bilo v celicah, so prodali za okoli 1063 goldinarjev, slike, kipe in bakroreze pa za

okoli 32 goldinarjev. Štirideset veder samostanskega vina je bilo prodanih za 1575 goldinarjev.

Samostan je imel za nakup osnovnih življenjskih potrebščin letno za okoli 7000 goldinarjev stroškov, specifikacija nakupov pa je bila naslednja:¹⁴

- Goveje meso ... 252 gld
  - Teletina ... 222 gld 8 kr
  - Petelini, perutnina, klobase ... 342 gld 18 kr
  - Slanina ... 84 gld 42 kr
  - Mast ... 520 gld
  - Ribe, žabe, rakci ... 392 gld
  - Jajca (8 komadov na vsakega kmeta) ... 51.376 jajc oz. 364 gld
  - Maslo in druge drobnarije ... 104 gld
  - Moka za peko ... 31 gld 44 kr (16 mernikov)
  - Moka za kruh in moka za kuho ... 433 gld 30 kr (255 mernikov)
  - Ajda za peko in kuho ... 340 gld (240 mer.)
  - Proso ... 100 gld (60 mer.)
  - Ječmen ... 80 gld (48 mer.)
  - Stročnice ... 23 gld 48 kr (12 mer.)
  - Sol skupaj s škatlicami ... 43 gld 12 kr (27 mernikov)
  - Začimbe ... 30 gld
  - Olivno olje za kuho in za lekarno ... 216 gld 40 kr (650 funtov)
  - Kuhinjska posoda, metle in druge kuhinjske potreščine ... 100 gld
  - Milo ... nič, ker so ga izdelovali v samostanu
  - Vino ... 700 gld
  - Drva (20 malih peči se kuri, od katerih se tri ne ogrevajo redno) ... 60 klafter ... 351 gld, za kurjenje štedilnika pa je potrebno 2300 kosov drv, kar znese 60 gld
  - Sveče za sobe in kor ... 600 funtov letno oz. 90 gld
  - Plačilo dimnikarja ... 12 gld 34 kr
  - Plačilo zdravstvenih storitev:
  - Plačilo zdravnika: 40 gld
  - Plačilo za lekarno, nakupe zdravil in kirurga: 200 gld
- (Opomba: v stroške je všteta tudi oskrba 12 revnih študentov, ki so bili na vsakdanji oskrbi v samostanu. K temu se prišteva še 15 žensk, ki so dvajsetkrat letno dobile 2 jedi, kruh in vedno polovico pletenke vina)
- Obleka in posteljnina
  - Obleka za 26 redovnic skupaj s pranjem ... 360 gld
  - Posteljnina ... 20 gld
  - Stroški za vse "uslužbence" v samostanu ... 549 gld 53 kr
  - Stroški vzdrževanja 4 krav ... 150 gld
  - Pravni stroški: zastopniku ... 30 gld, za pečatenje in druge pravne posle ... 40 gld

¹¹ Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 217.

¹² Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko*, str. 227.

¹³ Wolf, *Die Aufhebung der Klöster in Innenösterreich*, str. 84-85.

¹⁴ ARS, AS 7, škl. 220.

- Kontribucija in davki: 56 gld 19 kr; neko plačilo obresti 3 redovnicam, ki so posodile 912 gld po 4% obrestni meri ... 18 gld
  - Gradbene adaptacije samostana in cerkve: 150 gld
  - Potrebe cerkve:
  - Sveče: 100 gld
  - Olje za gorenje dveh večnih in dveh nočnih luči
  - Paramenti: 30 gld
  - Stroški opravljanja maš: 262 gld 56 kr.
-
- Skupaj: 7.084 gld 4 kr

Samostanski prihodki so znašali: 177.101 gld 40 kr
 Stroški skupaj z odplačilom obresti: 137.229 gld 41 kr

Skupaj pozitivno stanje samostana: 39.871 gld 59 kr

Skrb ljubljanskega samostana klaris za dušni blagor

Pri samostanski cerkvi je bilo ob razpustitvi plačanih še 583 maš. Njihovo opravljanje so razdelili po ostalih ljubljanskih cerkvah.

Ljubljanski samostan je imel v 18. stoletju 33 mašnih ustanov, v okviru katerih je moral opravljati 1076 maš. Za njihovo opravljanje je prejel 15.912 goldinarjev, ki so skupaj z dodatki v višini 3240 znašali 19.152 goldinarjev.¹⁵

Na seznamu opravljanja maš oziroma mašnih ustanov ljubljanskega klariškega samostana so bili: baronica Konstancija Gušič (1724),¹⁶ Ziegelfest Pauman Felicita (1701), Bosio Ana Marija (1707), Peršin Lukrecija (1711), Dinzl Suzana (1713), Mugerle Edelhein Hans Jožef (1702), Ottheimova ustanova (1711), Wagner Sigmund in Maximila (1709), Mugerle Andreja (neznano kdaj), Engelman Luka (1709), Wolfova ustanova (1709), Coppinis Suzana (1722), Gerbec Ana Katarina (1721), Dolničarjeva ustanova (neznano kdaj), Otto Otheim (1754), Stern Adam (1714), Schweiger Helena (1722), Koren Uršula (1729), Kukovec Marija (1723), Peternelova in Čebulova ustanova (1713), Kasimiri Anton Lepold in Anna roj. Kappus (1716), Germak Martin (1723), Dergančič Stefan (1715), Schiling Johan Jakob (1755), Schager Matija (1780), Hiller Mihael Fridrik (1780), Bezjak Janez (1735), isto leto so bile ustanovljene tudi Cigoljeva, Tollarjeva, Tropova, Reinerjeva in Wendlerjeva ustanova.

II. Iz redovnega življenja klaris v ljubljanskem samostanu¹⁷

Dnevni red sester v ljubljanskem samostanu¹⁸

Opatinja, sestre-profese in tudi novinke (torej vse razen bolnih in z dovoljenjem opatinje oproščenih) so morale vsako jutro vstajati ob štirih in se pol ure zatem zbrati v zgornji cerkvi k jutranji molitvi. Pri tej molitvi, ki so jo lahko opravljale vse skupaj ali vsaka zase, so ostale do pete ure. Od pete ure so se v zgornji cerkvi (razen, če zaradi mraza opatinja ni določila kakega drugega prostora), razen bolnih in oproščenih sester, vsaj pol ure zadrževale v duhovnih opravilih. Prebrale so kak izrek iz Sv. pisma in ga potem premišljevale, proseč, da bi lahko vsaka sestra "po spodbudi svoje pobožnosti dosegla korist za izgraditev svoje duhovne popolnosti". Preostali čas do šeste ure je lahko vsaka sestra molila po svojem namenu. Ob 6. uri so se vse sestre in novinke (razen bolnih, oproščenih ali z ostalimi deli na podlagi zaobljube pokorščine zasedenih sester) zbrale v koro, da so zmolile in zapele prvo molitveno uro brevirja skupaj z martirologom; potem pa so se odpravile k pouku glasbe ali učenju. Ob 8. uri so se sestre spet zbrale v koro, da so zmolile ali pele pred redno dnevno sv. mašo, ki se ji pravi tudi konventna maša. Sledile so molitvene ure brevirja: ko je bil navaden ali zapovedani cerkveni praznik, nedelja ali dan v osmini kakega praznika, so molile le terco (t.j. tretjo molitveno uro); na navadni dan ali navadno nedeljo tudi seksto; na adventne dneve, v dneh 40 dnevnega predvelikonočnega posta, na kvaterne postne dni, na predvečere praznikov, ko se posti, ali v binškošni osmini pa tudi deveto molitveno uro (nono). Vsa ostala duhovna opravila, ki jih je predpisoval brevir ali klariški korni koledar, so bile dolžne skrbno opraviti po konventni maši.

Po končanem oficiju v cerkvi do odhoda h kosilu so se vse sestre v svojih celicah ali v sobah, ki jih je za to odredila opatinja, vadile branja in pisanja, latinske in nemške pisave ter tiskanih črk in se učile tudi aritmetiko (računstvo). Učenje je bilo potrebno zato, da bi v prihodnosti, ko bi bile nekatere od njih na podlagi Vodila od konventa izvoljene, lahko nadzorovale in presojele poslovanje opatinje ali samostanskega oskrbnika. Za splošno korist samostana so se nekatere glasbeno izobražene sestre lahko vadile v pisanju in prepisovanju glasbenih not. Vse to so sestre opravljale

¹⁵ ARS, AS 7, šk. 235: Tabelaarisches Ausweis der g ehobener Krainer Ordenskloster der geistlichen Stifftungen.

¹⁶ V oklepajih je navedeno leto ustanovitve mašne ustanove oziroma od katerega leta je samostan moral opravljati te maše.

¹⁷ ARS, AS 1073, I 20r: Regula Conventualium Sororum Ordinis S. Clarae Labaci – Konstitucije in pravila klaris v Ljubljani (v nadaljevanju: Konstitucije).

¹⁸ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 20-23.

po odredbi opatinje, ki je morala za poučevanje sester postaviti primerno sestro in paziti, da tega časa sestre ne bi izrabile na nekoristen način z lenarjenjem.

Čas za kosilo je bil praviloma vedno četrte ure čez deseto, če le ni bil tisti dan post ali velika cerkvena slovesnost, ki je povzročila zakasnitev začetka kosila. Večerja je bila četrte ure po šesti uri zvečer. Po kosilu so se, podobno kot je to v navadi pri manjših bratih sv. Frančiška, odpravile od mize na kor, medtem ko so molile psalm "Miserere" (Gospod, usmili se!) in se zahvalile Bogu za njegove darove. Vsaka redovnica je takrat lahko po svoji želji opravila še svoje posebne molitve.

Za ohranitev zdravja so imele sestre po končanem kosilu in večerji čas za rekreacijo, ki pa ni smela potekati v samostanski celici, ampak bodisi na hodniku ali vrtu bodisi v skupnem refektoriju, delavnici, v šoli ali bolniški sobi. V tem času so bile sestre oproščene zapovedi molčanja, tako da so se mogle "z medsebojnim pogovorom ali igro okrepčati".

Ko je ura odbila dvanajst, so se morale sestre spet zbrati pod zapovedjo molčečnosti v skupni delavnici za delo in se podrediti opatinji ali sestri, ki ji je bila zaupana skrb za delavnico. Za to delo so samostanske konstitucije izrecno določale, naj sestre ne bodo le navidezno prisotne, ampak da morajo "zvesto in stanovito služiti v prisotnosti in pred očmi Gospoda Kristusa". Delo v delavnici je trajalo do tri četrte na dve popoldne, da so lahko v času petnajstih minut, ki je še manjkalo do dveh, oproščene dela pregledale brevirje in poiskale oficij za naslednji dan. Ob drugi uri so se vse sestre in novinke spet zbrale vsaka na svojem stolu v koru, da so opravile molitev večernic (vesper). To je veljalo za dni izven posta, ker so morale biti na postne dni večernice pete kmalu po koncu konventne maše pred poldnevom, ročno delo v delavnici, začeto okoli poldneva, pa je takrat trajalo do ure, določene za molitev sklepnic – kompletorija.

Po opravljenih večernicah in ostalih redovnih in samostanskih molitvah so se sestre spet vrnile v delavnico in do četrte ure, "upoštevajoč zapoved molčečnosti s potrebno poslušnostjo in ponižnostjo", nadaljevale delo, ki ga je posamezni sestri naložila opatinja ali predstojnica delavnice. Dela v delavnici so bile oproščene bolne sestre ali sestre, ki so bile zaposlene z drugim delom. Ob 4. uri so se vse sestre in novinke ponovno zbrale vsaka na svojem mestu v koru, da so opravile molitev kompletorija in druge morebitne molitve, ki jih je določilo za molitev njihovo duhovno vodstvo.

Zanimiva je tudi odredba konstitucij, ki določa, naj razen kadar velika letna, redovna ali samostanska slovesnost ne zahteva drugače, sestre oprav-

ljajo molitev jutranjic ob polnoči.¹⁹ Po končanem kompletoriju in drugih molitvah klariškega reda so opravile skupno in v zboru (vendar le z branjem (brez petja)) tudi matutin in hvalnice naslednjega dne.

Nato so se zbrale pod zapovedjo molčečnosti v svojih celicah ali zaradi mraza v za to določeni sobi in z branjem duhovnih knjižic ali v notranjem duhovnem premišljevanju ostale do okoli četrte ure po šesti uri, ko je bil dan znak za večerjo. Večerja je bila zaključena ob 7. uri, nakar je sledila t.i. samostanska rekreacija, da so se sestre lahko do osme ure bodisi v refektoriju (jedilnici) ali na vrtu bodisi na kakem drugem javnem kraju med seboj pogovarjale ali igrale (vendar ne v samostanskih celicah). Konstitucije opozarjajo sestre, naj to opravljajo "pošteno in ne v nasprotju z redovno vzgojo". Zvečer ob 8. uri so se morale pod strogo zapovedjo molčečnosti ponovno zbrati v koru in do pol devetih opravljati javno (skupno) ali privatno molitev ter "si z Božjo pomočjo s kesanjem izprati svoje duše, ki so jih omadeževale z čez dan zagrešenimi grehi in z Božjim strahom končati dan". Od pol devete do devete ure so se sestre odpravile v spalnico; spale so v isti spalnici, vendar vsaka v svoji postelji, razen bolnih sester in njihovih skrbnic, ki so imele postelje v posebni sobi za bolnike (infirmarija). Pri tem opatinja praviloma ni smela nobene sestre obložiti s takšnim opraviлом ali ji celo podeliti dispencije, da bi zvečer prišla kasneje v spalnico, ali da bi ponoči, ko so druge sestre spale, opravljala kakšno delo ali da bi brez pomembnega razloga lahko spala v privatni samostanski celici. Ni pa bilo prepovedano, da bi zjutraj kaka sestra vstala pred ostalimi. Delitev dela je veljala vse dni razen ob nedeljah in praznikih. Ker je ob takšnih dneh veljala prepoved dela in je bilo prepovedano skupno ročno delo, so bile ob teh dneh prepovedane tudi pevske vaje (ki so jih imele sestre sicer po končani prvi molitveni uri brevirja do osmih), kakor tudi redne vaje branja, ki so jih opravljale po končani maši v cerkvi do kosila, da bi lahko ta čas po določbah konstitucij "s petjem pri maši, z branjem pridige, s spovedjo, prejemom sv. obhajila, branjem nabožnih duhovnih knjižic in z opravljanjem drugih izrednih pobožnih del izkazovale dolžno čast le Bogu in njegovim svetnikom". Vodilo papeža Urbana je v devetem poglavju dovoljevalo, da lahko opatinja ob prazničnih slovesnostih oprosti sestre za kratek čas s primerno zmernostjo od zapovedi molčanja. Ljubljanski škof kot njihov ordinarij pa jim je to dovolil "zaradi ohranjanja telesnega zdravja kar vsak teden en cel delovni dan

¹⁹ Telega podatka v konstitucijah mekinjskih in loških klaris (v 18. stol.) ni zaslediti, polnočno molitev pa opravljajo danes klarise v Nazarjah in Dolnicah.

za okrepčanje telesa, vendar ne da bi zjutraj pozneje vstale ali da bi šle zvečer pozneje spat, ali da bi izpuštile opravljanje cerkvenega oficija, udeležbo pri maši v cerkvi, ali ne spoštovale sedmih dnevnih časov ali opravljanja ostalih molitev, posta in premišljevanj, ampak le dispens v zapovedi molčečnosti".

Ko so se učile glasbe ter ko so se bile dolžne učiti brati, pisati in računati, jim je bilo dovoljeno, da so se po svoji volji prijateljsko med seboj pogovarjale, igrale in delale: vendar ne v zasebnih samostanskih celicah, ampak na javnem mestu v samostanu in to toliko, kolikor je to dopustno in ni v nasprotju z redovno vzgojo.

Ureditev samostanske cerkve²⁰

Glede samostanske cerkve so samostanske konstitucije določale, naj v čast najsvetejšemu zakramentu sestre obložijo notranjost in zunanost tabernaklja s svileno prevleko. Odrejeno je bilo tudi, naj bo v cerkvi puščica z oljem za poslednje maziljenje, ki naj ne bo prevelika, ampak primerne velikosti. Za njegovo hranjenje so morali na eni strani glavnega oltarja izdolbsti rokav s primerno zaporo oziroma vrati in z napisom "*Sveto bolniško olje*". Ključ od vratc je imel v hrambi in varovanju samostanski kaplan.

Za glavni oltar so izdelali primerno zaveso iz lanene tkanine. Ker je bil oltar pozlačen, so izdelali iz obarvane tkanine zaveso, ki ga je varovala pred prahom. Neblagoslovljena stran oltarja je bila pokrita čez portal in čez vso oltarno mizo z fino tkanim platnom. Pregrinjalo je bilo obešeno tudi čez pozlačeni oltar.

Oltar na evangelijski strani je moral po določbah konstitucij ostati (vedno) posvečen sv. nadangelu Mihaelu, tako da bodo "sestre izkazovale na enem oltarju pobožnost Materi Božji, na drugem pa po njegovem naročilu zavetniku ustanovitelja samostana Mihaela Hillerja – sv. nadangelu Mihaelu".

Posebej je bilo odrejeno, naj bosta cerkev in zunanja zakristija izven klavzure. Sestre, ki so bile zavezane k spoštovanju klavzure pod kaznijo izobčenja s strani papeža (v katero so same po sebi (ipso facto) zapadle, kadar so izstopile iz samostana), niso smele niti v zunanjo zakristijo niti v notranjo cerkev. Odrejeno je bilo tudi, naj se leseni kor, kjer so samostanske gojenke in notranja samostanska služinčad prisostvovali maši, ogradi z mrežami, tako da ljudje niso mogli videti redovnic, kljub temu pa so lahko s kora brez ovir videli na glavni oltar.

Prostori v samostanu²¹

V govorilnici je bilo odprto okence iz železne pločevine in z zaporo; ključ tega okenca je imela pri sebi opatinja, da se ne bi proti pravilom klavzure kaj slabega vnašalo ali iznašalo iz samostana.

V kuhinji je stal sezidan dimnik, ki so ga podstavili z eno ali dvema kamnitima mrežama. Vse to so morale sestre urediti po nasvetu izkušenega zidarskega mojstra. Prav tako so se z njim posvetovale glede razmehčanega in udirajočega vogala samostana, da se ne bi zaradi odpadnih voda, ki so jih iz kuhinje izlivali zraven zidu, zemlja preveč zmeščala in bi bil to razlog, da bi se začela stavba posedati.

Da so imeli v začetku obstoja samostana težave z vlago, kažejo konstitucije z določbo, naj sestre "sobo, kjer so shranjene obleke, ki je označena s črko "O", ker je tam vlažno in neprimerno, uporabljajo za druge stvari; novo sobo z oblekami pa naj uredijo v delavnici, ki je zgrajena nad jedilnico, in sicer en del te sobe naj ločijo s tankim zidom ali z deskami in jo uporabljajo za shranjevanje oblek, preostanek sobe pa naj uporabljajo tako kot do tedaj za skupno delavnico". Na gornjem cerkvenem koru sta bili dve okni obrnjeni proti vzhodu, na njih pa je bila nameščena železna žična mreža, tako da niso bile obvarovane le steklene šipe, ampak da tudi vrabci niso mogli letati noter, kadar je bilo zaradi izsuševanja vlage okno odprto. Okno so odpirale okoli poldneva.

Zanimiv je tudi podatek, da je v začetku primanjkovalo kornih stolov. Konstitucije so zato določale, naj na koru namestijo primerne stole, da bi imele vse sestre priložnost sedeti in klečati, dokler ne bi namestili stalnih stolov. Tako je ena sestra uporabljala stol pri molitvah opoldne, druga pa pri večernih molitvah. Prav tako pa je bilo vsem sestram naročeno, da kadar kleče molijo iz knjige, postavijo pred seboj svetilko, s katero naj osvetlujejo tudi knjigo najbližje sestre.

Če sta se pokvarila register ali orgle, so morale sestre poiskati primerne mojstra, ki jih je znal spet usposobiti. Iz škofijske pisarne so mu morali podeliti dovoljenje, da je z še nekaterimi za popravilo nujno potrebnimi ljudmi vstopil v klavzuro in tam ostal, dokler ni končal vsega dela. Očitno je imel samostan težave tudi z orgelskim mehkom, saj je bilo določeno, naj oglarski mojster ob prvem popravilu orgel popravi oziroma uredi tudi orgelski meh, da bi ga bilo mogoče z manj truda dvigovati. Zanimivo pa je določilo, ki pravi, da je potrebno, "kadar se opravljanje tega dela naloži novinkam, nežnim in šibkim gospodičnam", upoštevati, da težko delo ne bi zatrlo njihovih moči in da ne bi prizadelo škode njihovemu telesnemu zdravju. Če

²⁰ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 23-24.

²¹ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 24-26.

pa se ta pomanjkljivost ne bi izboljšala, naj bi opatinja za opravljanje tega dela določila kakega močnejšega samostanskega podložnika. Težave so bile tudi z velikim zvonom, ki je bil "tudi skoraj pretežak za zvonjenje", zato je morala opatinja zvonjenje tega zvona poveriti kaki močni služkinji. Zvonjenje malega zvona pa naj bi po določbah samostanskih konstitucij ostalo namenjeno utrjevanju pokorščine za samostanske novinke, zato je morala opatinja "resnično paziti, da ne bodo kdaj samostanske gojenke, novinke ali sestre izrabljale povzpenjanja v zvonik za izogibanje neprijetnim stvarim ali za radovedno razgledovanje mesta". Opatinji so tudi naročili, naj "pazi na stopnice gornjega hodnika, po katerih se gre na podstrešje, da ne bi nekatere sestre brez potrebe zapravljele časa z razgledovanjem mesta".

Samostansko spalnico, v kateri je bilo v začetku 8 postelj, so sestre kasneje razširile (na podlagi petega poglavja Urbanovega Vodila, da morajo vse zdrave sestre spati v eni spalnici) in zaradi tega so v celici s številko 17 odstranile predelne stene, da je tako služila za namestitev nadaljnjih 12 postelj. Prav tako so morale zazidati opoldanska okna v celici s št. 19 in pred njo, da ne bi mogla več služiti radovednemu razgledovanju iz samostana.

Na samostanskem vrtu niso smeli gojiti prosa, ješprenja ali drugih poljščin, ampak je del vrta služil za senčni prehod in sadna drevesca, drugi del pa za cvetlični vrt, namenjen krašenju cerkve. Prav tako so morale na podlagi dolžne pokorščine zazidati okence iz samostanskega vrta proti hlevu in drugo okence zraven pašnika, ki je vodil iz samostana v ovčjo stajo.

Notranjost samostana je imela vrata z nameščeno zaporo, ki je bila podnevi zaklenjena z enim, ponoči pa z dvema ključema. "Če bi se utegnilo zgoditi pohujšanje", pa bi morale sestre odprtino za vitel zazidati. V tem primeru naj bi nujne vnose in iznose iz samostana opravljali le pri glavnem vhodu klavzure.

Določila o obračunih o samostanskih prejemkih in izdatkih²²

Opatinja je morala najmanj enkrat na tri mesece konventu ali štirim sestram, ki jih je za to določil konvent, predložiti pisni obračun o vseh prejemkih in izdatkih samostana. Zato so morali sklicati kapitelj, kjer so se sestre posvetovale in s svobodnimi in dobro premišljenimi volitvami izvolile štiri sestre, ki so sprejele obračun opatinje.

V opatinjih obračunih so morale biti stvari specificirane in morale je biti jasno navedeno, zakaj in iz katerih razlogov je temu ali onemu dala napit-

nino, tako "da se je v obračunu ohranila misel o prejetem dobrem delu, ki je bilo izkazano z napitnino". Na podlagi 22. poglavja Vodila opatinja ni smela ignorirati konventa, kadar so pisno sklepali posle in obljube pri velikih prejemih ali izdatkih, ki so se tikale vseh samostanskih sester, ampak je morala vse skupne konventske zadeve uskladiti s svetom vseh sester. Prav tako je bila opatinja opomnjena, da je dolžna pravočasno nakupiti samostanske letne potrebščine, da ji teh stvari ne bi bilo potrebno v samostansko škodo kupovati ob neprimernem času za dvojno ceno.

Vprašanje lastništva²³

Uboštvo po določilih samostanskih konstitucij ni bilo samo v tem, da ni imela nobena sestra nikakršne lastninske pravice, nikakršnega gospostva, nikakršne časne stvari, kot so zlato, srebro ali česa drugega, kar se ocenjuje z zlato ali srebrno vrednostjo. Uboštvo, ki izhaja iz Vodila, ali redovno uboštvo je moralo obsegati tudi to, da si sestre ne bi želele nič imeti. Tudi to še ni bilo dovolj, obsegati je moralo: ničesar si želeli zaradi Kristusa.

Zato skupno premoženje samostana ni pripadalo vsaki sestri posebej, da bi ga smela vsaka samostanska redovna oseba vzeti del zase ali ga dati neki drugi osebi (to bi pomenilo, da so stvari njihova lastnina). Upravljanje je pripadalo vodstvu samostana oziroma opatinji, ki je imela pravico in oblast kot upraviteljica s temi dobrinami gospodariti in dajati o tem obvezen obračun škofu – ordinariju ob vizitaciji in na vsako četrletje tudi sestram. Opatinja s premoženjem ni smela ravnati kot gospodarica ali lastnica, ampak v zavesti, da je na to mesto postavljena na osnovi Vodila ter duhovnih pravic in kot zemeljska Kristusova namestnica.

Govorilnica (parlatorij)²⁴

Sestre niso smele v govorilnico brez pomembnega in zadostnega razloga. Potrebnost pogovora je presojala opatinja z ozirom na primernosti zahteve, pri čemer se je morala kar najbolj držati predpisanega načina in časa, ko se je lahko šlo v govorilnico. Tudi samostanskim gojenkam ni bilo dovoljeno, da bi šle same v govorilnico, da bi govorile z zunanjimi osebami, ampak so lahko šle le v spremstvu redovnice, če je bila ta zadržana pa v spremstvu kake preudarne dekle. Gojenk tudi ni bilo dovoljeno pogosto izpuščati iz samostana, pa še tedaj so smele le k najbližjim sorodnikom.

²² ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 26-27.

²³ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 27-29.
²⁴ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 32.

Ljubljana sredi 18. stoletja; označeni so vsi tedaj v Ljubljani delujoči samostani.

Izobraževanje deklet v samostanu²⁵

Tako kot ostali kranjski ženski samostani je tudi obravnavani samostan v tistem času pomenil eno redkih možnosti izobraževanja deklet.

Samostanske konstitucije so glede tega določale, da sme opatinja vzeti v samostan gojenko le s predhodnim posvetom in soglasjem sester, ki so tudi skupaj odločile o višini plačevanja vzdrževalnine, česa se bo gojenka učila in katera redovnica ji bo predpostavljena za poučevanje. Potem je moral z volitvami to potrditi še večji del konventa in po takšnem sklepanju so predlog predložili škofu, ki je podelil dovoljenje za vstop v klavzuro. Upoštevati je bilo treba, da gojenk ni bilo preveč in da ne bi bile takšne, da jih redovnice ne bi mogle zadovoljivo voditi. Prav tako so morale biti sprejeta dekleta že toliko stara, da so se že same oblačile in si čistile, da jim tako ne bi bile redovnice "prisiljene v nasprotju z duhovno spodobnostjo kakor služkinje streči in služiti". V izogib nejevolje z obeh strani je bilo določeno, naj bo v pogodbi o vzdrževanju gojenke sklenjeno, da se polovica vzdrževalnine za gojenko plača ob prvem vstopu, po končanem polletju pa naj se plača ostanek za drugo polovico leta. Gojenke so morale za sprejetje izpolniti več pogojev. Prvič: da bodo ob zavezi, bivale v klavzuri; drugič: da bodo v samostanu brez služkinj; tretjič: da bodo nosile častno in duhovni (samostanski) hiši primerno obleko; in zadnjič: da ne bodo v samostanski vzgoji preko svojega 25. leta, razen če ne bodo postale samostanske služkinje ali da bi vstopile v ta red.

Učiteljica gojenk je bila zavezana, "da njej zapupane nedolžne duše poučuje v nauku krščanske omike, zlasti kako se pobožno vstane, opravljanja jutranje molitve, pobožnega prisostvovanja pri mašni daritvi, moliti trikrat na dan, zjutraj, opoldne in zvečer (ko se da znak za molitev), pa tudi ob vsaki uri, ko se zasliši bitje ure, pogosteje se med dnevom s pristrčno molitvijo združiti z

Bogom, zvečer po opravljenem izpraševanju vesti, običajnem večernem blagoslovu in molitvi odpraviti se priporočajo Bogu k nočnemu počitku, z gorečo vneto udeležiti se prečastitega oltarnega zakramenta, zdržati se slabih nagnjenj in poželjivosti, kot so npr. jeza, sovraštvo, zavist, upornost, radovednost, sladkosnednost in kako prekiniti z nerednim prilizovanjem". V skladu s tem so dekleta poučevali branja, pisanja, njihovi starosti in stanu primerna ročna dela, nekaj tudi glasbe in petja. Naučiti so jih morali, "kar bi jim lahko služilo v prihodnjem življenju v svetu, kot je na primer kuhanje, gospodinjstvo, predstojništvo nad služkinjami, hlapci in podložniki", kar naj bi bilo "glavno opravilo, ki ga je potrebno znati svetnim gospem in gospodinjam".

Učiteljica je lahko delala razliko med tistimi, ki so jih starši zaupali v samostansko vzgojo zato, da bi postale redovnice, in tistimi, ki so prišle zgolj za nekaj časa v vzgojo v samostan. Sicer pa je bilo zaželjeno, da so v vzgojo vzeli le zdrava dekleta, za katere je obstajal zadosten razlog in jim je bilo dovoljeno, da se jih je spustilo v klavzuro. Zato je bilo opatinji naročeno, "naj starše deklet-gojenk, ki niso zdrave, da bi bile lahko sprejete v red, na lep način in odločno zavrne."

III. Redovnice v ljubljanskem samostanu

Kot je bilo omenjeno že na začetku, so prišle prve štiri redovnice v novoustanovljeni klariški samostan v Ljubljani iz klariškega samostana v Škofji Loki. Ob razpustitvi samostana pa je bil izdelan seznam vseh redovnic, ki so od ustanovitve do razpustitve bivale v tem samostanu.²⁶

1. Na podlagi podatkov lahko ugotovimo, da je bilo v 125 letnem obstoju samostana vanj sprejetih 88 redovnic. To so bile:

²⁶ ARS, AS 7, šk. 220, drugi ovoj: "Consignation aller von Erbauung des Klosters St. Clarae Ordens in Laybach gestiftet bis daher zugewachsen und bereits et quo dato verstorbene auch annoch lebenden Closterfrauen".

²⁵ ARS, AS 1073, Konstitucije, str. 39-40.

Ime redovnice	kraj rojstva	red. preobleka	datum smrti	višina dote
1. Marija Lukančič ²⁷	Šk. Loka; 5.6.1623	15.4.1640*	28.2.1683	neznana
2. Uršula Herzog	okolica Šk. Loke	23.12.1657*	27.11.1676	neznana
3. Terezija Štih	Koroška, Sorgendorf	23.12.1657*	22.2.1698	neznana
4. Johana Ramschissel	gospostvo Križ	23.12.1657*	7.9.1663	neznana
5. Klara Strener	Ljubljana	11.1.1660	24.7.1695	neznana
6. Terezija Neuriser	Ljubljana	11.1.1660	17.1.1714	neznana
7. Rozalija Metzger	Ljubljana	11.1.1660	27.12.1762*	neznana
8. Illuminata Portner	Ljubljana	23.5.1660	16.6.1702	neznana
9. Agnes Freudenstein	Ljubljana	23.5.1660	3.2.1704	neznana
10. Jožefa Zerovnik	Šk. Loka	23.5.1660	6.10.1674	neznana
11. Ana Andrijan	Ljubljana	18.11.1663	11.3.1700	neznana
12. Regina Dellizenstein	Kranjska	18.11.1663	17.12.1679	neznana
13. Renata Andrijan	Ljubljana	31.5.1665	15.8.1686	neznana
14. Benedikta Hauenstein	Kranjska	31.5.1665	7.9.1686	neznana
15. Julijana Lamberg	Ljubljana	2.5.1666	5.5.1727	neznana
16. Franciška Jankovič	Kranjska	2.5.1666	10.9.1686	neznana
17. Viktorija Fabjančič	Kranjska	14.5.1673	15.9.1716	neznana
18. Ignacija Ternin	neznano	21.4.1675	1.7.1704	neznana
19. Jožefa Kušlan	neznano	21.11.1677	2.5.1728	neznana
20. Serafina Doss	neznano	21.11.1677	5.4.1678	neznana
21. Katarina Sizenheim	neznano	21.11.1677	14.11.1718	neznana
22. Roza Fischer	neznano	21.11.1677	29.8.1715	neznana
23. Hortulana Raab	Ljubljana	18.11.1679	2.8.1729	neznana
24. Hiacinta Jankovič	Kranjska	28.4.1680	19.11.1706	neznana
25. Maksimilijana Ramser	Beljak na Koroškem	12.5.1680	8.10.1726	neznana
26. Ksaverija Snedič	Ljubljana	12.8.1680	5.5.1694	neznana
27. Antonija Waldreich	Kranjska	19.1.1681	11.11.1690	neznana
28. Rozalija Rasp	Šk. Loka	11.1.1682	18.5.1728	neznana
29. Kordula Subeneg	Kranjska	11.1.1682	26.7.1744	neznana
30. Alojzija Schweiger	Ljubljana	10.1.1683	8.5.1728	850 gld
31. Bernardina de Georg	Ljubljana	17.2.1683	4.2.1789*	425 gld
32. Seraphina Dinzl	Ljubljana	23.4.1684	14.12.1719*	1275 gld
33. Ludgarda Dassek	neznano	29.4.1685	25.3.1691	1275 gld
34. Konstacija Kunst	neznano	12.1.1687	1.11.1730	850 gld
35. Florencija Menegal	neznano	12.8.1689	26.10.1730	850 gld
36. Antonija Tauffer	neznano	21.9.1692	6.2.1731	1275 gld
37. Johana Helmin	neznano	29.9.1692	14.7.1712	nič
38. Terezija Gasteiger	Zg. Stajerska	29.9.1692	14.1.1703	850 gld
39. Franciška Otto	Ljubljana	12.8.1696	6.11.1754	1275 gld
40. Klara Hvalič	Ljubljana	27.10.1696	29.4.1759	850 gld
41. Bernardina Biviz	neznano	12.8.1699	19.3.1762	1300 gld
42. Leopoldina Učen	neznano	18.4.1700	4.4.1759	425 gld
43. Beatriks Erberg	Ljubljana	23.10.1701	23.9.1767	1700 gld
44. Ignacija Widerker	neznano	12.8.1704	31.10.1709	1700 gld
45. Aleksija Dolničar	Ljubljana	12.8.1704	7.10.1767	1225 gld
46. Cecilija Šarc	neznano	12.8.1705	10.9.1720	1700 gld
47. Ana Modersheim	neznano	12.1.1710	25.1.1759	850 gld
48. Agnes Sifrer	neznano	12.8.1711	8.8.1714	1700 gld
49. Terezija Rasp	Ljubljana	12.8.1712	12.11.1741	1700 gld
50. Izabela Apfaltrer	neznano	12.8.1712	16.4.1751	1500 gld
51. Ignacija Rastner	neznano	12.8.1712	6.1.1713	nič
52. Ksaverija Dergančič	neznano	21.9.1714	4.5.1747	800 gld
53. Ludgarda Weret	neznano	8.9.1715	26.8.1768	1700 gld
54. Elizabeta Nussdorfer	Postojna	13.10.1715	1782 še živa	850 gld
55. Roza Wonz	Idrija	7.11.1717	27.7.1770	2650 gld
56. Metilda Lavrič	Ljubljana	7.11.1717	1782 še živa	700 gld
57. Gertruda Permet	neznano	17.9.1718	9.2.1732	1300 gld
58. Ignacija Strupi	Kranj	17.9.1718	1782 še živa	850 gld
59. Katarina Warnuss	Ljubljana	19.1.1721	1782 še živa	3400 gld
60. Hijacinta Weynacht	neznano	17.5.1728	6.12.1752	800 gld
61. Jožefa Prešern	Ljubljana	27.12.1728	1782 še živa	2000 gld

²⁷ Pri prvih štirih redovnicah - klarisah, ki so prišle iz loškega samostana v novoustanovljeni ljubljanski samostan, je, razen pri opatinji Mariji Lukančič, naveden kot datum redovne preobleke dan njihove slovesne vpeljave v omenjeni samostan, čeprav so bile v redovništvo sprejete že pred tem datumom. Pri opatinji Mariji Lukančič pa je naveden datum redovne preobleke v loškem samostanu.

62. Rozalija Kapus	Ljubljana	30.1.1729	1.2.1734	1000 gld
63. Cecilija Laier	Innsbruck	8.5.1729	4.11.1762	500 gld
64. Agnes Laier	Innsbruck	8.5.1729	1782 še živa	500 gld
65. Marareta Degeorgin	Dolenjska	15.1.1730	1782 še živa	1000 gld
66. Angelika Malič	Ljubljana	15.1.1730	1782 še živa	1000 gld
67. Magdalena Tropper	Ljubljana	12.10.1732	1782 še živa	1225 gld
68. Nepomucena Gall	neznano	26.7.1733	1782 še živa	1700 gld
69. Antonija Prešern	Ljubljana	12.8.1733	26.9.1767	1225 gld
70. Rozalija Dinzl	neznano	11.9.1735	1782 še živa	2000 gld
71. Alojzija Possareli	neznano	21.11.1735	10.12.1739	2000 gld
72. Alojzija Auersperg	Ljubljana	4.10.1740	1782 še živa	3000 gld
73. Nothburga Rasp	Ljubljana	21.11.1741	1782 še živa	850 gld
74. Terezija Kranich	Ljubljana	7.6.1745	1782 še živa	1000 gld
75. Kordula Rasp	Ljubljana	21.11.1747	1782 še živa	850 gld
76. Ksaverija Morautscher	Ljubljana	3.6.1748	1782 še živa	1500 gld
77. Ludovika Ranilovič	Ljubljana	31.5.1751	1782 še živa	1400 gld
78. Mihelina Wodlein	Kamnik	31.5.1751	4.3.1764	1000 gld
79. Avgušтина Lichtenturn	Ljubljana	2.7.1752	1782 še živa	1500 gld
80. Johana Apfelterrn	Ljubljana	30.5.1756	1782 še živa	nič
81. Frančiška Ranilovič	Ljubljana	23.10.1757	1782 še živa	2000 gld
82. Stanislava Lichtenberg	Ljubljana	7.5.1758	4.8.1768	1500 gld
83. Klara Umnig	Ljubljana	14.10.1759	1782 še živa	2000 gld
84. Gertruda Lichtenturn	Ljubljana	13.9.1761	1782 še živa	1500 gld
85. Ana Karis	Ljubljana	4.9.1763	1782 še živa	1700 gld
86. Salezija Resthauelt	Gorica	27.12.1763	1782 še živa	1000 gld
87. Cecilija Šnideršič	Kropa	3.6.1764	1782 še živa	2000 gld
88. Antonija Mariens	Ljubljana	14.10.1770	1782 še živa	500 gld
			Skupaj dote:	94.075 gld

2. Seznam redovnic z njihovimi zadolžitvami, gojenk, nameščencev in služinčadi ob razpustitvi samostana:²⁸

- Jožefa Prešern: opatinja²⁹
- Elizabeta Nussdorfer: zaradi starosti brez zadolžitve
- Mathilda Laurič: zaradi starosti brez zadolžitve
- Ignacija Strupi: zaradi starosti brez zadolžitve
- Katarina Warnus: zadolžena za vitel pri kaplaniji
- Agnes Payer (Tirolka): voditeljica novink ... za plačilo prejela 6 gld letno
- Margareta Degeorgin: vratarica ... plačilo: 8 gld
- Angelika Mulič: kletarica ... plačilo: 6 gld
- Magdalena Tropper: zakristanka ... plačilo: 10 gld
- Nepomucena Gall: komunitentka ... plačilo: 6 gld
- Rozalija Dinzl: voditeljica samostanske šole ... plačilo: 8 gld
- Alojzija Auersperg: za oskrbo samostana z mlekom ... plačilo: 25 gld
- Nothburga Rasp: skrbnica samostanske shrambe
- Terezija Kranich: lekarnarka
- Kordula Rasp: koristka

- Ksaverija Morautscher: vodja kuhinje
- Ludovika Ranilovič: skrbnica samostanske delavnice ... plačilo: 10 gld
- Avguštin Lichtenturn: vrtnarica
- Johana Apfalter: skrbnica za olje in kis
- Frančiška Ranilovič: skrbnica za kruh ... 10 gld
- Klara Umnigg: skrbnica za sadje
- Jera Lichtenturn: pomočnica komunitentke
- Ana Karis: pomočnica lekarnarke
- Salezija Reschauer: pomočnica v šoli
- Cecilija Šnideršič: pomočnica vodje kuhinje
- Antonija Mariens: pomočnica vodje samostanske delavnice

Samostanske gojenke:

- Antonija Kneei (letno plačilo samostanu: 120 gld)
- Marija Cecilija Rubida ... 120 gld
- Marija Katarina Jenčič ... 60 gld
- Marija Kerpet ... 60 gld

Nosilci cerkvenih služb:

- Spovednik Jožef Mikolič ... skupno letno plačilo: 236 gld 8 kr
  - Kaplan Gašper Mikolič ... 140 gld 36 kr
  - Mežnar Franc Taberer ... 22 gld 59 kr
  - Ministrant Anton Ferlan ... 6 gld 14 kr (reven študent na hrani v samostanu; takrat še 12 študentov na hrani pri samostanski kaplaniji).
- Domači in pristavski hlapci in dekleta (služinčad):**
(samostan jim je moral plačevati: mezdo, kruh, vinarino in čevljarino)
- prva vratarica: Ana Špindel ... 15 gld 18 kr
  - druga vratarica: Mica ... 8 gld
  - tretja vratarica: Gertraud ... 2 gld 58 kr
  - kletarka: Gera ... 14 gld 45 kr 3 d

²⁸ ARS, AS 7, šk. 220: "Consignation deren Tempore Commissionis in der Closter St. Clarae Ordens zu Laybach befindliche Klosterfrauen, Kostmaedeln, Geistliche, Kirchenbedienste, Haus und Mayer Gesind, dann diesfaellig jährlichen Auftrags zu deren sammmentlichen Unterhaltung".

²⁹ V ljubljanskem klariškem samostanu služba opatinje ni bila doživljenjska, ampak so jo sestre volile vsake tri leta. Obstajala pa je možnost, da je bila opatinja kar večkrat zapored izvoljena za to službo in jo je opravljala praktično do smrti. Tak primer je bila npr. prva opatinja samostana Marija Lukančič.

- šolska paznica: Elizabeta ... 11 gld 55 kr 3 d
- pomočnica komunitentke: Miedel ... 11 gld 55 kr 3 d
- kuharica: Mica ... 14 gld 21 kr
- prva pomočnica v kuhinji: Urša ... 10 gld 43 kr 3 d
- druga pomočnica v kuhinji: Miedel ... enak znesek
- pekarica: Mica ... enak znesek
- perica: Elizabeta ... enak znesek
- vrtnarica: Gertruda ali Mina ... enak znesek
- Pristavnica (nem.: Mayerin): Jera ... 6 gld 48 kr
- kravji pastir: Jožef ... 4 gld 15 kr

Razpustitev samostana

Samostan je bil razpuščen 29. januarja 1782 in je ob razpustitvi posedoval kar precej premoženja. Nekaj redovnic je že maja 1782 zapustilo samostan in začelo živeti posvetno. Zadnjič se je brala sv. maša 1. julija 1782. Redovnicam je bilo dano na izbiro isto kot v ostalih klariških samostanih, ki jih je zajela razpustitev. Leta 1790 je živelo še 19 nekdanjih ljubljanskih klariških redovnic in dve kandidatki. Zadnja redovnica iz tega samostana je umrla šele leta 1839.³⁰ Za vladnega komisarja za razpustitev je bil določen Niklas Rozman. Poročilo ob razpustitvi poroča, da so se redovnice ob razpustitvi vedle "odločno in pokončno". Samostan in vrt sta bila ob razpustitvi ponujena elizabetinkam, ki so darilo odklonile.

Samostansko poslopje so po razpustitvi uporabljali za vojaško bolnišnico in skladišče, dokler ga potres leta 1895 ni dokončno uničil. Danes je na mestu nekdanjega samostana zgradba (nasproti hotela Slon), kjer ima med drugim sedež tudi Banka Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije
AS 7 – DG – Ecclesiastica),

šk. 235: *Tabellarisches Ausweis der gehobener Krainer Ordenskloster der geistlichen Stiftungen*

šk. 220: *Consignation deren Tempore Commissionis in der Closter St. Clarae Ordens zu Laybach befindliche Klosterfrauen, Kostmaedeln, Geistliche, Kirchenbedienste, Haus und Mayer Gesind, dann diesfaellig jährlichen Auftrags zu deren sammentlichen Unterhaltung*

šk. 220, drugi ovoj: *Consignation aller von Erbauung des Klosters St. Clarae Ordens in Laybach gestiftet bis daher zugewachsen und*

bereits et quo dato verstorbene auch annoch lebenden Closterfrauen

AS 1073 – Zbirka rokopisov, I 20r: *Regula Conventualium Sororum Ordinis S. Clarae Labaci* – Konstitucije in pravila klaris v Ljubljani

LITERATURA IN OBJAVLJENI VIRI

Hančič, Damjan: *Sedemsto let klaris na Slovenskem*. Nazarje : Samostan Brezmadežne sester klaris, 2000.

Smole, Majda: *Vicedomski urad za Kranjsko : 13. stol. – 1747. Cerkevne zadeve, 4. del*. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1994.

Wolf, Adam: *Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich : 1782-1790 : ein Beitrag zur Geschichte Kaiser Joseph's II*. Wien : Wilhelm Braumüller, 1871.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Das Klarissenkloster in Ljubljana / Laibach

Im diesem Artikel wird die bisher fast völlig unbekannte Geschichte des Klarissenklosters in Laibach/Ljubljana vorgestellt. Dieses Kloster wurde im Jahre 1656 neu aufgebaut und war das erste eines Frauenordens in der damaligen Hauptstadt Krains und überhaupt auf dem Gebiet der ehemaligen Laibacher Diözese. Der Gründer des Klosters war Michael Friedrich Haller. Die ersten vier Nonnen kamen aus dem Klarissenkloster Škofja Loka/Bischoflack.

In dem Artikel werden zuerst die wichtigsten Daten und Ereignisse vorgestellt, vor allem der Aufbau des Klosters, der erfolglose Versuch der Einweisung der Gräfin Katharina von Zrinjski in dieses Kloster und der Streit zwischen den Franziskanern und dem Bischof von Laibach wegen der Patronatsrechte über das Kloster. Im zweiten Teil des Artikels wird der Alltag des Ordenslebens der Klarissinnen in Laibach dargestellt. Danach folgt die Reihe aller von der Gründung bis zur Aufhebung ins Kloster eingetretenen Klarissinnen zusammen mit der Erwähnung des Tags ihrer feierlichen Einkleidung und ihren ins Kloster eingebrachten Mitgiften. Am Ende befindet sich eine Liste der Klosterfrauen, Kostmädchen, Dienstboten, Mägde und der anderen beim Kloster angestellten Personen. Die Klosterfrauen waren größtenteils bürgerlicher Herkunft und stammen vorwiegend aus Krain, einige aber auch aus Kärnten und Tirol.

Das Kloster wurde im Jahre 1782 aufgehoben und in ein militärisches Magazin umgewandelt.

³⁰ Wolf, *Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich*, str. 85.